

סכ' עיקר תשובה

20

And you will eat and be satisfied. The Talmud (Berachos 34b) writes that although we bow in the thanksgiving (hoda'ah) section of the Amidah, to bow during the recitation of Birkas Hamazon is inappropriate. This distinction in practice is rooted in the fundamentally different modes of approaching God that we experience in prayer versus the grace after meals. Prayer is the act of insubstantial man lacking the wherewithal to subsist appearing before the all-powerful Being upon whom his existence depends. When one prays, one is afflicted with troubles and is unable to overcome them without the help of God. The Talmud quotes the verse A prayer of the afflicted, when he is overwhelmed (Ps. 102:1) as proof that one may not pray from a highly situated place in a room; regarding prayer, there is no elevation before the Omnipresent (Berachos 10b). Birkas Hamazon, on the other hand, encapsulates an entirely different attitude. The Bible commands, And you will eat and be satisfied, and you shall bless. Birkas Hamazon is recited on a full stomach to thank God for the bounty and material blessings that He has given us. Bowing, which is symbolic of dependence and the insufficiency of the person, reflects the attitude of prayer, but is incongruous with Birkas Hamazon. Similarly, we find that one who is drunk may not pray (Berachos 31a), but the Talmud Yerushalmi (Terumos 1:4) states that one who is drunk may still recite Birkas Hamazon. Drunkenness reflects an attitude of satiety and abundance, having enjoyed the earth's produce. This disposition conflicts with the prayer experience of feeling totally dependent upon God, but it is compatible with Birkas Hamazon, which is meant to follow the experience of enjoying the material blessings of God and feeling totally content and satisfied by them. (Reshimos Shiurim - Berachos, pp. 396-397)

11
תורה
תורה

12

א אבו היתה בקדש הקדשים במערבו ועליה היה הארון מונה ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן. ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו להרוב בנה מקום לגנוז בו הארון למטה בקטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה. שני ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים ליי תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את יי אלהיכם וגו' : וגנוז עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה. וכל אלו לא חזרו בבית שני.

ואת אנבים ותומים שהיו השנת הראשית
בבית שני ילא היו משיבין השנה לא היו משיבין
ברוח הקדש ולא היו נשאלין שנה ואלו מיום ומיום

3
תורה
תורה
מ"ב

אל. וכבר כתבתי בסדר ויהי בשלח שהארון הנה שעשה בצלאל נגנוז שם בבית המקדש עם צנצנת המן ושאר הדברים ויאשיהו המלך צוה לגנוזם תחת מחילות ההיכל. והסבה ליאשיהו שגנוז הארון יותר משאר כלי הקדש לשני ענינים: האחד לעילוי קדושתו שאין לך מקודש ומעולה בכל הכלים כמותו, וכשם שהוא קודם לכלן במעשה. כך הוא מקודש מכלן, שהוא דוגמא לכסא הכבוד ומעון לשכינה, והשכינה דבקה לעולם עם הארון, ולכך בבית שני לא היה בו ארון, וכשחזר ארון חסרה שכינה. ולפי שהיה יאשיהו יודע שהבית עתיד להיחרב על ידי נבוכדנצר, והנביאים שבימיו מתנבאין וצווחין כן, והיה דבר ברור אצלו שכל הכלים יגלו לבבל לפיכך חס על כבוד הארון לעלויו ורצה לגנוזו. ותשגי, שראה בארון סימן הנסיעה, והוא שהבדים שהאריכו בימי שלמה נתקצרו בימיו וחזרו לאותה מדה שהיו בימי משה, וכשהיו ישראל נכנסין במקדש. והיו רואין הפרוכת ושני בדי הארון, היו ראשיהן גראין מהוץ לפרוכת כשני ידי אשה שנראין מתחת בגדיה, ועל שני בדין אלו הוכיר שלמה ע"ה: שני שדיך כשני עפרים וגו'. וכשנתקצרו עתה בימי יאשיהו וחזרו כלפי פנים היו ישראל נכנסין ולא היו רואין אותן יוצאין ובלשין מן הפרוכת כמנהג, לפי שחזרו לאותה מדה שהיו בימי משה, והכיר יאשיהו בזה שהארון מוזמן לנסיעה ומתכנס והולך. ועוד ראה כשנכנס חלקיה הכהן לעבוד עבודה בהיכל שמצא שם ספר תורה. שהוא מצד הארון ברית ה' שיצא לתוך ההיכל. והכיר בזה שזה אות גלות. ולחזרבו בית המקדש. וזה שתרגם יונתן: ויהי בשלשים שנה, והנה בתלתין שנים בומן דאשכח חלקיה כהנא רבא ספרא דאורייתא בבי מקדשא בעזרתא תחות אולמא בפלגות ליליא בתר מעלני סהרא בימי יאשיהו בן אמון. ומתוך שראה סימנין אלו ראה לגנוז. והא למדת שעיקר הקדושה לארון זה של בצלאל היה, לא לארון שעשה משה לשעה, ועל ארון זה של בצלאל אמרו רז"ל במסכת עירובין פרק הדר: כל זמן שארון ושכינה שלא במקומן ישראל אסורין בתשמיש המטה. שאם תאמר על ארון שעשה משה שהיה יוצא עמהם במלחמותיהן, היאך אפשר לומר כן, דשבעה חודשים שישב הארון בשדה פלשתים. שיהיו ישראל אסורין בתשמיש המטה ונמנעים מפריה ורבייה וכן דוד שאמר לאוריה: רד לביתך. אלא על ארון של בצלאל אמרו כן שהוא עיקר הקדושה, מה שאין כן בארון של משה שאין קדושתו כל כך.

ועתה ישראל מס' חלוקה שאל ממך כיא ליראס סכלל. סלרס לרין לסיח עניו בכל דרכיו וכל מעשיו ושמא חלמר בצדוה ס' ג"כ יסי' עניו חיו לומר כן חדרבס סלרס לרין לומר מעשיו שאני עושה מלוח ס' חסוב אלל סבורה יסי' וקסי' כפובל יסי' לו חסנוג מן כמלוח שלי שאני עושה כי חס חיו סלרס יסי' עניו נמלוח ס' וחסמר מס מעשיו חסובים אל ס' זס סוא כפירי חררבס נמלוח ס' לרין סלרס לסיח לו לחמר מעשיו שאני עושה רלון ס' סס חסובים כפיו סבורה יסי' וז חסנוג לסי' מעשיו שאני עושה חס מלוחיו יסי' וז רמז חז"ל שמחא מלון דליח ציס שמחא מלון דליח ציס שמני טכסמיטס כי עולס חסנוג סוא מרס שמניטס כידום דסינו ססבורה יסי' יסי' לו חסנוג ממלוח בני ישראל וסלרס לרין לסיח לו חסנוג מס שמוס יסי' לסבורה יסי' יסי' וסוא חררס נמלוח נמלוח ססוא טולס כחמנוג זכו שמני טכסמיטס יסי' לו חסנוג ממס ססבורה יסי' לרין יסי' לו חסנוג ממלוח חיס ישראל שמוס לפניו כידום חלמר רכוחיו זיל ישראל מפרנסין לחבוסס טכסמיס פרנסס סוא חסנוג כלומר ססי' יסי' לו חסנוג ממלוח ישראל וזכו וחסו ישראל מס' חלוקה שאל ממך כיא ליראס חיס סינו מרס חסנוג כמחמר רכוחיו זיל לא לחררסס כי אלס כמסס חלמר וחסמו

4
102
11

מס חסו מס סינו מרס חסנוג ס' חלוקה שאל ממך כיא ליראס כי כלומר נמלוח סיס' לר ירלח ס' חסור לכוח לר מרס עניו לומר חיו מס מעשיו חסוב אלל ססי' לסיח לו ירלח ס' לעשות מלוחיו זס חסור לומר חררבס כו כניל:

11

50000

60000

**שבחם של ישראל שמדקדקים
לברך עד כזית ועד כביצה**

29

פי ה' אלהיכם הוא אלהי הארמים וארני הארמים האל הנבר
הנבר והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד.

דרכ רב עורח ומנן אמר לה משמיה דרבי. למי וזמנן אמר לה משמיה דרבי
אסי, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רצונו של עולם כמוז בחורסן
אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד והלא אמה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה'
פניו אליך, אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בחורה ואלכתי ושמעתי
וברכת את ה' אלסיך והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. [נכמת כ ע"כ]

מבואר בגמרא כי הסיבה שהקדוש ברוך הוא נושא פנים לישראל
היא מפני החומרה שנטלו על עצמם לברך עד כזית ועד כביצה.

כל המתבונן תמיה מה מעלה גדולה היא זו כל כך עד שמפניה
הקדוש ברוך הוא נושא פנים לישראל, וכי חסר חומרות שבני ישראל
נטלו על עצמם, הלא תקנות רבות תיקנו חכמים לישראל וסייגים
גדולים שאינם כתובים בתורה כמו איסור מוקצה, וכן מה שבנות
ישראל קיבלו על עצמן לישב שבעה נקיים על טיפת דם כחדל
וכן עוד רבים כיוצא בזה, האם תקנה זו של לברך ברכת המזון עד
כזית ועד כביצה חשובה ונעלה יותר מכל אותם תקנות וסייגים, מה
הפשט בזה?

אמר אבי מורי זצ"ל, קושיה זו שואלים בדור שלנו, דוב השפע שלא
חסר לנו דבר, אזי איננו מבינים את גודל הענין והמעלה בכך
שמברכים עד כזית ועד כביצה, אבל בדור הקודם לא היה קשה להם
שאלה זו כלל, הפסוק "ואכלת ושבעת וברכת" מדבר באדם שיש לו
הרבה ואכל כדי שביעה, ובשביעתו מברך הוא ברכת המזון ומודה
לקדוש ברוך הוא על האוכל שנתן לו, הכל טוב ויפה.

אבל מי שאין לו הרבה אוכל, רק כזית או כביצה, בגמר אכילתו
עדיין הוא רעב ואינו שבע כלל, הוא היה רוצה לאכול עוד אבל אין
לו, בכל זאת הוא מברך ברכת המזון ומודה לקדוש ברוך הוא על
האוכל שנתן לו, הוא עדיין רעב אבל כולו מלא הודאה לה' יתברך על
כל החסדים, זו המעלה העצומה של ישראל אשר מפניה הקדוש ברוך
הוא נושא להם פנים!

לותר על כח בחירתו ולקבל על עצמו עול
מלכות שמים, עד שהוא מרגיש את עצמו
כמוכרח בעבודת השם. וכן אמרו רז"ל בע"ז
(ה.) אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני
כפויי טובה, בשעה שאמר הקב"ה לישראל "מי
יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמר
את כל מצותי כל הימים" היה להם לומר תן

(יו) פי ה' אלהיכם הוא אלהי הארמים.
הנצתי על כל הנצחיים הנבדלים
מחמר³¹, וזה שנצחיות כלם הונה
מנצחיותו³¹. וארני הארמים. מנהיג
המנהיגים, והם הגלגלים ומגיעיהם³²,
שהנהגת כלם מכוננת להשיג תכלית פונתו,
כענין המלאכות הפרטיות ביחס את
הראשיות³³. האל הגדל. שאין נמצא שונה
לו במדרגת מין מציאותו³⁴. הגבר. המקיים
כל מציאות במציאותו³⁵, כאמרו "ואתה
מחיה את כלם" (נחמיה ט, ו). והנורא.
משגיח לשלם³⁶ ולענש, באפן שראוי לירא
מפניו. אשר לא ישא פנים. לבן פריץ³⁷
מפני האב הצדיק, אף-על-פי שהוא מאריך
בזכותו של אב³⁸. ולא יקח שחד. לא

16 יסיר קלל מענש העברה משביל זכות מצוה
שעשה החוטא, כאמרם ו"ל (סוטה כא, א)
שאין מצוה מכבה עברה³⁹. וכל זה יורה
שלא תבטחו, אם תחטאו, להנצל בשום
זכות מן הענש קלל, זולתי בתשובה
השלמה⁴⁰.

(יא, יגיד) והיה אם שמע תשמעו
אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם
היום לאהבה את ה' אלקיכם
ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם,
ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה
ומלקוש ואספת דגנך ותירושך
ויצהרך.

א"י במסי ברכות (לה:) ר"ש בן יוחי אומר
וכו' אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום
מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר "ועמדו
זהים ורעו צאנכם" (ישעיה סא,ה), ובזמן שאין
ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית
ע"י עצמן שנאמר "ואספת דגנך", ע"כ. וכבר
הקשו הדעת זקנים מבעלי התוסי' איך נאמר
שפרשה זו מדברת בישראל בזמן שאין עושין
רצונו של מקום, והרי "והיה אם שמע תשמעו
אל מצותי" כתוב כאן, וע"י בתוסי' בברכות שם
שתירצו דודאי שהם עושין רצונו אבל לא כל
כך, שאינם צדיקים גמורים. ודבריהם צריכים
ביאור.

ונראה שבזמני מעלת הבחירה היא גדולה
עד מאד, והיא עטרת תפארת של האדם
ויתרונו על כל הבריות, אבל המעלה הגבוהה
ביותר היא כשהאדם בבחירתו החפשית בוחר

2

טו (8)

מעין בית השואבה

עקב תיא

לבבך" שתשים על לבבך לקיים כל התורה [הדברים האלה] כאילו אתה ממש הכרחי לכל קיומך ובלעדך חייך אינם חיים, זוגמא לאלו הגי מצוות ושננתם וקשרתם וכתבתם שההכרח שלהם מובן לכל.

ובכן מה מאד עמקו דברי חז"ל שהרגישו שבפרשת "והיה אם שמע תשמעו אל מצותי", שהפרשה מתחלת ב"אם" פי שאין אתה מוכרח, ויש לך הבחירה חפשית לשמוע או שלא לשמוע, לכן יש כאן חסרון בשלימות עשינת רצונו של מקום, וכדברי התוס' שעושים רצונו אבל אינם צדיקים גמורים, והוא מפני שכל זמן שהצדיקים עדיין עובדים את השם בבחינת "אם שמע תשמעו" שהיא ענין של בחירה, לא הגיעו עדיין לתכלית השלימות של צדיקים גמורים שיהיו מוכרחים בעבודה כמבואר.

ויובן בזה ענין סילוק התפילין קודם אמירת קדושת "כתר יתנו לך", שהנה התפילין מורים על דרגא גבוהה בעבודת הבחירה, ושהלובש ממליך את הקב"ה על עצמו. ולכן למדו חז"ל די פרשיות שבתפילין ממלת "טטפת" - "טט בכתפי פת באפריקי" (מנחות לד:), משל למורה-דרך העומד בפרשת דרכים ומראה להעוברים ושבים לאן צריכים ללכת כדי להגיע למחוז חפצם, כן ה"טטפת" הוא בעל הבחירה שיש לפניו בי דרכים שונים כמו כתפי ואפריקי, בי דרכים הפכיים - או דרך הטוב והישר או ללכת אחר שרירות לבו ותאוותיו, ובקיימו "והיו לטוטפות" הרי הוא בוחר בבחירתו ללכת בדרכי ה', ולכן התפילין הן כתר של האדם. אבל הכתר של הקב"ה הוא המדה של "כל יכול", ובעת אמירת "כתר יתנו לך" מוותר האדם על כתר שלו פי בחירת שכלו, והוא נכלל לגמרי ברצון ה' אשר למעלה מהשגתו. ולכן מסלקים התפילין

אתה, ע"כ, שהיתה תביעה על בני ישראל שלא ביקשו מהקב"ה שהוא יתן להם לב ליראה אותו ולשמור את כל מצותיו כל הימים בלי בחירה. ורואים אנו שזוהי תכלית עבודת ה', להגיע בבחירתו החפשית למצב של הכרח בעבודה, להיות מוכרח ליראה את השם ולשמור כל מצותיו.

והנה בפרשה ראשונה של קריאת שמע (ואתחנן ו,ה) נצטוונו "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך" וביארו חז"ל (ברכות נד.) אפילו נוטל את נפשך, וגם בא שם הצווי על מצוות ת"ת תפילין ומזוזה, והיינו שבשעה שיוצאים הרשעים להעבירנו על הדת צריך האדם למסור נפשו עליהם כמוכרח, כמו שמצינו בגדולי התנאים שעבדו את בוראם על הדרך הזה, כדאי במס' ברכות (סא:) פעם אחת גזרה מלכות ורשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה, עיי"ש כל העובדא, שנתן לו ר"ע משל שפלל ישראל בלי תורה הם כדגים חוץ למים, והיינו שרצה לבאר לו שהתורה הוא דבר הכרחי ואי אפשר לנו להבטל ממנה, והפורש מן התורה כפורש מן החיים. וכן מצינו בשבת (מט.) כשגזרו שלא להניח תפילין ואלישע בעל כנפים הניח תפילין, כשמצאו אותו שאלו אותו מה יש לו בידו, ואמר להם "כנפי יונה", שכמו שהיונה אי אפשר להציל את עצמה מן המות בלי כנפים, כן בני ישראל מוכרחים לקיים את המצוות, כי אחרת אין להם תקוה להתקיים. וכן במזוזה, עיין ע"ז יא. כשבאו שלוחי המלך לתפוס את אונקלוס בר קלונימוס, חזא מזוזתא דמנחא אפתחא אותיב ידה עלה וכי, עיי"ש, והיינו שהרגיש שאין באפשרותו להפרד מן המצוות, כי בלעדי קיום מצוות ה' למה לו חיים. ולכן שם ידו על המזוזה.

ואמרה התורה "והיו הדברים האלה על

90
האק"א
א"ת"ק"ו

פירוש אשר קדשנו במצותיו אשר זכנו הציו
ממנו יחצרך זכותנו לקיים המצוה, וכ"כ
עוד (ויקרא חל"א) כי מי יכול לגשת לעשות
רצון השי"ת רק ע"י כח המצוה שקדשנו
במצותיו ולנו. וכן פי' חל"א מו"ר זללה"ה
כי המצוה נותנת כח שנוכל לעשותה. והוא
פי"ל שכל אדם הוא שליח רק ע"י שזכר
מעשיו וזכר השליחות' כי הווי' הוא הנתינת
כח לעשות המצוה.

בתיב (דברים יא, יג) 'והיה אם שמע תשמעו
אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם
היום, ומצוה רש"י דפרשה זו הוא אזהרה
לציבור, והמפרשים עמדו בזה הלל כל אחד
מוזהר כבר מלד היחיד, ומה הוא ההוספה
של אזהרה לציבור. וראיתי בשפ"א לקוטים
ביאור בזה, ונקדים לבאר הענין של מצווה
ועושה ומעלתו על אינו מצווה ועושה, ושמעתי
מאמ"ו זללה"ה שהוא בגדר החילוק שיש
בין זכ"י לשליחות, וידוע ביאור הדבר [בשם
האמרי צינה] כי זכ"י הוא שהמגבי' עושה
הפעולה בזכותו, והוא קונה אותו בזכות
הקנין שלו, רק שנחדש פרשת זכ"י שיכול
לעשות הקנין שלו עבור אחר, משא"כ פרשת
שליחות הוא פועל בזכותו של המשלח, כי
המשלח נותן לו היכולת והכח לעשות המעשה.
ועפ"ז אמר האמו"ר זללה"ה דאינו מצווה
ועושה אין לו כח המשלח לעשות המצוה,
אלא עושה המצוה בזכותו. משא"כ המצווה
ועושה יש לו כח של המשלח, דהיינו כוחו
של הקב"ה שהוא שלח אותנו לעשות המצוות,
וכמו שהביא השפ"א בשם החי' הר"מ ז"ע
ז"ן שמעתי מפה קדוש אדוני מו"ו ז"ל

ובזה היסוד מבאר השפ"א ענין של אזהרה
לציבור, כי נמצא פי' מי שמכניס עצמו
לסוך הציבור, ונעשה חלק מהציבור, ועושה
המצוה בשם כל ישראל, כמו שכח השפ"א
(לך לך חל"ו) וכל מצוה נריך לעשות בהמצטלות
לכלל ישראל כמו שאומרים בשם כל ישראל
כמ"ש אשר קדשנו במצותיו. ואז יש לו עוד
כח שיהא ביכולתו לעשות המצוה, וזה הוא
ענין אזהרה לציבור, הוא נתינת כח לכל איש
ישראל שיהא ביכולתו לעשות מצוה השי"ת.

בבב"ח דיום הבר מצוה נכנס לתוך ערבות
של כל ישראל ערבין זה לזה, ואז הוא
נעשה חלק מהציבור, כאשר נעשה חלק

חרתן הוא ג"כ ענין של כניסה לציבור, אלל
פסולי חיתון מצינו לשון בפסוק (דברים
כג, ד) 'לא יבא בקהל ה', הרי שענין החתונה
הוא כניסה לקהל ה', כי עד החתונה הוא
עובד ה' בתורת יחיד, ועכשיו הוא נכנס
לאחריות הציבור, לבנות בית ולהעמיד דורות
ישרים ונאמנים, ולדאוג על העמיד של כלל
ישראל. וכשהוא נכנס לקהל ה' הרי מקבל
כוחות שיהי' זכותו למלא השליחות המוטל
עליו, שהוא נעשה יותר חלק מהכלל, ושייך
יותר לאזהרה לציבור.

מהציבור וזכה לקדושה כמו שאמרו חז"ל
(ויק"ר דה, ה) על פרשת קדושים פרשה זו
בהקהל נאמרה, ופי' השפ"א (קדושים חגי"ג)
כי הקדושה הוא זכנו הציבור. שמחת הבר
מצוה הוא שניתוסף לו כח לעשות כל מצוה
הן זכנו יחיד שנעשה מצווה ועושה כשנכנס
לעול המצוות ונעשה בר שליחות להיות שליח
של הקב"ה לעשות כל מצוה, הן מלד מה
שנכנס להיות חלק מהציבור נעשה לו המצוות
יותר קל לעשותם, והוא ממלא שליחות של
הקב"ה, הן בתורת יחיד הן כחלק מהציבור.

4